

Заклучение. В индийском обществе современные тенденции и укоренившиеся традиции существуют параллельно, что влияет на характер объявлений и указанную там информацию. Родители, при поисках партнеров для своих сыновей, в первую очередь притязают на внешность и манеры у женщин. Немаловажными характеристиками являются также наличие образования, профессии, положительных личностных качеств. В целом, индийское общество характеризуется наличием традиционных устоев, которые прослеживаются через использование языка, что показывает стереотипное отношение к женщине в обществе.

1. Дронова Д.А., Бутовская, М.Л. Выбор брачного партнера в современном индийском обществе и половой отбор / Д.А. Дронова, М.Л. Бутовская // Восток. Афро-Азиатские общества: история и современность. – 2011. – № 6. – С. 46–66.

ПРАСТОРАВА-ЧАСАВАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ АПОВЕСЦІ Т.Т. ЕЖА “ДРУГАЯ БОЖАЯ ЗАПАВЕДЗЬ”

*Г.А. Гладкова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

Тэадор Тамаш Еж (Т.Т. Jeż, сапраўднае імя – Зыгмунд Мілкоўскі) належыць да ліку польскіх пісьменнікаў XIX стагоддзя з багатай літаратурнай спадчынай. У цэнтры ўвагі пісьменніка знаходзіліся пытанні палітычнага жыцця краіны, праблемы жаночай эмансipaцыі, спецыфіка рэгіянальных канфліктаў (Лістападаўскае паўстанне 1830–1831 гг., рэвалюцыйны рух на Балканах і інш.). Аповесць “Другая Божая заповедзь” (“Drugie Boże przykazanie”) прысвечана падзеям паўстання 1831 года на Літве, кніга была надрукавана пасля смерці аўтара толькі ў 1930 годзе.

Мэтай артыкула паслужыла выяўленне спецыфікі прасторава-часавай арганізацыі аповесці Т.Т.Ежа “Другая Божая заповедзь”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання стала гістарычная аповесць Т.Т. Ежа “Другая Божая заповедзь” (варшаўскае выданне 1830 года). Асноўнымі метадамі даследавання паслужылі культурна-гістарычны метад, метады структурнага і інтэртэкстуальнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Аповесці папярэднічае своеасаблівы ўступ-тлумачэнне, у якім аўтар робіць кароткі агляд палітычнай сітуацыі на пачатку XIX стагоддзя, апавядае пра норавы і спадзяванні шляхты, дакладна паведамляе, што месца дзеяння ў творы – Літва, час дзеяння – пасля смерці Аляксандра I і да часоў паўстання 1830-1831 гадоў. Адзначым, што ў дачыненні да земляў былой Рэчы Паспалітай Т.Т.Еж выкарыстоўвае тры тэрытарыяльныя назвы: Польшча (Polska), Літва (Litwa), Русь (Белая Русь) (Ruś, Biała Ruś). Такая тапанімічная дакладнасць – адна з асаблівасцей тагачаснай рэчаіснасці, бо, як зазначыў В.Швед, “Літва – гісторыка-геаграфічная і этнаграфічная вобласць паўночна-заходняй сучаснай Рэспублікі Беларусь і паўднёва-усходняй сучаснай Рэспублікі Летува. У канцы XVIII – першай палове XIX ст. гэтым тэрмінам называлі Віленскую, Ковенскую, Гродзенскую, а часам і Мінскую губерні; у вузкім сэнсе гэты тэрмін [...] ужываўся для назвы гістарычнай вобласці ў басейне Верхняга і Сярэдняга Нёмана. Беларусь (Белая Русь) – так называлі з канца XVIII ст. да 1880-х гадоў Віцебскую, Магілёўскую, Смаленскую, часам Мінскую губерні” [1, 5].

Адносна часу і месца дзеяння Т.Т.Еж адзначае: “Czasem jest rok 1830, miejscem, albo raczej punktem wychodnim, wioska Poderniszki, położona w nadniemeńskiej okolicy, w niewielkiem od Merezca oddaleniu” [2, 9]. Мерач быў мястэчкам Віленскай губерні (сучасная назва – Меркіне), утвораным на беразе Нёмана і ракі Меркіс. Як вядома, гэта самы лясны раён сучаснай Літвы, што заўважана аўтарам твора. Пісьменнік апісвае незвычайнай прыгажосці краявіды гэтага рэгіёна: вялізныя сасновыя боры вакол вёскі, якія атачаюць вянком палі і прымыкаюць да самых хат. Гэты вянком нібы закрываў вёску ад “вялікага свету”. Недалёка было возера, з якога выцякала і бегла вужом сярод палёў рачулка, на якой стаяў млын. Прыдатнае месцазнаходжанне спрыяла таму, што ў жыхароў Падарнішак заўсёды ставала “ryby, grzyby i wędliny”.

Праз лес з розных бакоў сыходзіліся да Падарнішак дарогі, праз вёску нават праходзіў тракт, дабротна зроблены, як адзначае аўтар, з “літоўскай прадбачлівасцю”. Лес-ахоўнік нібы бярог вёску ад віхур знешняга свету і ў той жа момант не быў непераадаванай перашкодай для стасункаў з суседзямі: па традыцыі некалькі разоў на год пані Вічова выязджала са спадчынай вёскі да знаёмых на святочныя абеды. Шляхта ваколіцы складала дванаццаць дамоў, на чале

якіх стаялі павятовы маршалак пан Бальтазар Троцкі і эксмаршалак, былы барскі канфедэрат, удзельнік паўстання Т.Касцюшкі пан Непамуцэн Нушкевіч.

Спрадвеку Падарнішкі былі ўласнасцю шляхецкага роду Вічаў, аўтар называе маёнтак “старашляхецкім літоўскім гняздом” [2, 14]. Панская сядзіба ўяўляла сабой дом пад саламянай страхой, напалову схаваны ў вялікім садзе, атачоны рознакаляровымі мальвамі і ружамі.

Такім чынам, месца дзеяння – вёска Падарнішкі – дзе пануе гармонія, цішыня і спакой, створаны аўтарам з некаторай доляй ідэалізацыі. Адаленасць ад свету дазваляе роду Вічаў захаваць спрадвечныя традыцыі, матэрыяльную і духоўную памяць пра продкаў, што ператварыла панскую сядзібу ў своеасаблівы дом-музей, дзе беражліва ставяцца да старажытных, яшчэ з часоў Ягелона, дакументаў, зброі, посуду, рэлігійных прадметаў.

Акрамя Падарнішак дзеянне у рамане таксама адбываецца ў спадчынных шляхецкіх сядзібах Пшэтакі (спадчына пана Непамуцэна Нушкевіча) і Воўчык (там месціцца радзіна пана Бальтазара). Пшэтакі, Воўчык і Падарнішкі ўтваралі, як адзначае пісьменнік, роўнабаковы трохкутнік, кожны бок якога меў дзве мілі даўжыні. Сярэдзіну гэтага трохкутніка запоўнілі дрыгва, азёры, сасновы бор і некалькі паселішчаў.

Дом пана Бальтазара “był nie dworek – choć na Litwie, a z pałacowemi pretensjami” [2, 17]. Будынак у еўрапейскім стылі налічваў шмат памяшканняў для гаспадароў і гасцей, прасторную бальную залу з двума радамі калон і галерэяй для музыкаў. Стайня была разлічана больш чым на сто коней. Пра маштаб святочных з’ездаў у пана Бальтазара сведчыць аўтарская заўвага, што калі месца на ўсіх не хапала ў доме, госці размяшчаліся ў суседніх фальварках і нават сялянскіх хатах.

Яшчэ адно месца дзеяння ў рамане – карчма Рым пры дарозе з Падарнішак да Воўчыка, якая набыла ў творы чарадзейную афарбоўку дзякуючы згаданай легендзе пра пана Твардоўскага і яго сустрэчу з д’яблам. У рамане маецца на ўвазе польскі варыянт легенды пра Фауста, згодна з якой пан Твардоўскі, які жыў у XVI стагоддзі, пайшоў на змову з д’яблам дзеля атрымання ведаў і задавальнення сваіх патрэб. Адпаведна дамове, апошні мог забраць душу пана толькі ў Рыме, куды Твардоўскі павінен быў прыехаць ва ўстаноўлены час. Твардоўскі доўга падманваў д’ябла, тады сам нячысты ператварыўся ў сябра пана і запрасіў яго ў карчму з адпаведнай назвай. Нарэшце, там д’ябал забраў душу пана. Думаецца, мэта выкарыстання дадзенай алюзіі ў гэксце відавочная: карчма Рым стане месцам-пачаткам трагічных падзей ў творы.

Як адзначае аўтар, карчма не адпавядала традыцыйнай будове, калі побач размяшчаліся пад тым жа дахам сенцы і стайня. Асаблівасць была ў схаванай асобнай падземнай стайні для ўтрымання некалькіх дзясяткаў коней, таёмна набытых арандатарам і прызначаных для нелегальнага продажу.

Час дзеяння ў творы прыпадае на зіму і вясну 1830-1831 гадоў. Дакладна ў творы пазначана толькі адна дата – сёмага студзеня 1830 года – калі адбыўся сход моладзі ў Віленскім універсітэце. Аднак, некалькі дат ёсць магчымасць устанавіць на аснове кантэксту рамана. Так, пачатак падзей у творы прыпадае на Дзень Трох Каралёў – рэлігійнае каталіцкае свята, якое адзначаюць шостага студзеня. У той жа дзень святкуе дзень Анёла пан Бальтазар. Таксама ў рамане згадваецца дзейнасць атрадаў А.Гелгуда, Г.Дэмбінскага, Д.Хлапоўскага на Літве, што храналагічна адпавядае траўню-чэрвеню 1831 года (як вядома, 19 чэрвеня адбылася бітва пад Вільняй, якая працягвалася восем гадзін і закончылася паражэннем паўстанцаў).

Заклучэнне. Такім чынам, аналіз прасторава-часовай арганізацыі аповесці Т.Т. Ежа “Другая Божая запаведзь” дазваляе зрабіць выснову пра глыбокую аўтарскую дасведчанасць ў падзеях паўстання 1830–1831 гг. на Літве. Для стылю Т.Т. Ежа характэрна скурпулёзная часавая дакладнасць, пісьменнік неаднаразова паведамляе ў творы канкрэтную інфармацыю, якая датычыць адлегласці паміж згаданымі населенымі пунктамі, вылічвае, за які прамежак часу герой пры пэўнай хуткасці перамяшчэння дасягае месца назначэння, як правіла, падрабязна апісвае месца і час дзеяння. Такая дакладнасць спрыяе стварэнню праўдзівай гістарычнай атмасферы ў творы, насычанасць факталогіяй пацвярджае пісьменніцкую дасведчанасць у пытаннях гісторыі паўстання і геаграфіі віленскага краю.

1. Швед, В.В. Паміж Польшчай і Расіяй: грамадска-палітычнае жыццё на землях Беларусі (1772-1863 гг.) / В.В.Швед. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 416 с.
2. Jeż, T.T. Drugie Boże przykazanie : z powstania r. 1831 na Litwie / T.T. Jeż. – Warszawa: M.Arct, 1930. – 160 s.